

उद्भेदः, -**दनम्** 1 Breaking through or out, becoming visible, appearance, display, manifestation, growth, development; किसलयोद्भेदप्रतिद्वन्द्विभिः S. 4. 5; उमास्तनोद्भेदमनु प्रवृद्धः Ku. 7. 24; तं यौवनोद्भेदविशेषकान्तम् R. 5. 38; Si. 18. 36; Mu. 5. 3. पुष्पोद्भेदं शरकिसलयैर्भूषणानां विशेषात्। Me; 76. -2 Breaking, splitting; प्रस्तरोद्भेदयोग्यः U. 3. 25. -3 A spring, fountain. -4 Horripilation; as in पुलकोद्भेद, रोमोद्भेद. -5 Treason, betrayal.

उद्भू 1 P. 1 To arise, spring up, be produced from; उद्भून्मुरजध्वनिः, अन्तरीक्षात्सरस्वती &c. see उद्भव below. -2 To occur, take place; उद्भवतीत्रो दुर्भिक्षः Ks. 27. 94. -3 To ascend, go up, mount. -4 To suffice. -5 To rise in arms, revolt, rebel. -Caus. 1 To cause to exist, create, produce; मायां मयोद्भाव्य परीक्षितोसि R. 2. 62. -2 To proclaim; माहात्म्यम् K. 109. -3 To use, employ. -4 To raise, elevate. -5 To consider, think; Vikra. 9. 19.

उद्भवः 1 Production, creation, birth, generation (lit. and fig.); इति हेतुस्तदुद्भवे K. P. 1; Y. 3. 80; the place or object of origin; सत्युः सर्वहरश्चाहमुद्भवश्च भविष्यताम् Bg. 10. 34; oft. at the end of comp. in the sense of 'springing or arising from', 'produced from'; ऊरुद्भवा V. 1. 3; मणिराकरोद्भवः R. 3. 18. -2 Source, origin; उद्भवो यथासः K. 54. -3 N. of Viṣṇu; उद्भवः क्षोभणो देवः V. Sah. -Comp. -कर a. productive. -क्षेत्रम् birth-place.

उद्भावः 1 Production, generation. -2 Magnanimity.

उद्भावनम् 1 Thinking, thinking over. -2 Production, generation, creation; Mb. 13. -3 Speaking, saying. -4 Inattention, neglect, disregard.

उद्भावयित् a. Raising upwards, lifting up, exalting (fig. also); उद्भावयिता बन्धून् Dk. 153.

उद्भूत p. p. 1 Born, produced, generated. -2 Lofty (lit. and fig.). -3 Visible, perceptible, capable of being perceived by the senses; as a गुण. -Comp. -रूपम् Visible form or shape. -स्पर्शवत् a. Tangible; Bhāṣā. P.

उद्भूतिः f. 1 Generation, production. -2 Elevation, exaltation, prosperity; वरः शंभुरलं ह्येष त्वत्कुलोद्भूतये विधिः Ku. 6. 82.

उद्भ्रम 1, 4. P. To wander, roam about; धावत्युद्भ्रमति प्रमीलति पतत्युद्याति मूर्च्छत्यपि Gi. 4.

उद्भ्रमः 1 Whirling, turning round, flourishing (as of a sword). -2 Wandering. -3 Regret. -4 N. of a class of beings attending on Śiva; Skanda. P.

उद्भ्रमणम् 1 Moving or wandering about. -2 Rising.

उद्भ्रान्त p. p. 1 Agitated, bewildered, distracted; विमूढसंज्ञो दुष्टाश्चेरुद्भ्रान्तैरिव सारथिः Mb. 3. 2. 66. °चेतनाम् R. 12. 74; gone mad; Mv. 4. -2 Terrified, frightened; मारीचोद्भ्रान्तहारीताः R. 4. 46; U. 6. -3 Whirled, flourished, waved (as a sword). -4 Come on by breaking (the earth); स तमभ्रमिवाविष्टमुद्भ्रान्तमिव मेदिनीम् Rām. 7. 31. 14.

-5 Wandering upwards. -न्तम् 1 Flourishing a sword. -2 (-न्तकम्) Rising (in the air). -3 Excitement, agitation.

उद्यन् n. Ved. Flooding.

उद्यन्या An ant infesting wild and dry wood. It is small, blackish and a sharp biter (Mar. तेलमुगी).

उद्यम् 1 Ā. (P. in some cases) 1 To raise, elevate, lift up; बाहू उद्यम्य S. 1; परस्य दण्डं नोद्यच्छेत् Ms. 4. 164, 8. 280; धनुर्द्यम्य पाण्डवः Bg. 1. 20; R. 15. 23, 11. 17; भारमुद्यच्छेत् Sk.; Bk. 4. 31, 17. 92. -2 To offer, give. -3 To prepare, become ready for, begin, set about (with dat., loc. or inf.); उद्यच्छमाना गमनाय पश्चात् R. 16. 29; Bk. 8. 47; see उद्यत. -4 To strive, be diligent, strive hard for; उद्यच्छति वेदम् Sk. -5 To reign, manage, govern. -6 To keep back, stop, hinder. -7 To rise. -Caus. To prompt, stimulate; मधुमदोद्यमिता वनिता Ki 9. 66.

उद्यत p. p. 1 Raised, lifted up; महद्भयं वज्रमुद्यतम् Kath. 2. 6. 2; उद्यतेष्वपि शस्त्रेषु H. 3. 15; so °असिः, °पाणिः &c. -2 Persevering, diligent, active. -3 Bent, drawn (as a bow); न तेन सज्यं क्वचिदुद्यतं धनुः Ki. 1. 21. -4 Ready, prepared, on the point of, eager, bent or intent on, engaged in; with dat., loc., inf., or usually in comp.; अनर्थाद्युद्यता Rām.; उद्यतः स्वेषु कर्मसु R. 17. 61; हन्तुं स्वजनमुद्यताः Bg. 1. 45; पक्षच्छेदोद्यतं शकम् R. 4. 40; जयं, वधं &c. -5 Trained, disciplined. -6 Commenced, begun; शक्या देवगतिलोकं निर्वर्तयितुमुद्यता Rām. 6. 110. 25. -7 Harsh, severe; अभिपन्नमिदं लोके राज्ञामुद्यतदण्डनम् Mb. 12. 32. 20. -तः 1 Time (in music). -2 A section, chapter, or any such division of a book. -Comp. -आयुध, -शस्त्र a. Having an uplifted weapon.

उद्यत् a. Rising. m. A star. -Comp. -पर्वतः, -गिरिः The Eastern mountain (उद्यगिरि).

उद्यतिः f. 1 Raising, elevation. उपस्तुतिं नमस उद्यतिं च Rv. 1. 190. 3. -2 Effort, exertion. अकल्पस्यदुद्यतिः सर्वा हनुमानित्यचिन्तयत् Bk. 8. 69.

उद्यन्त a. Raising, elevating; उद्यन्ता गिरो यदि च त्मना भूत् Rv. 1. 178. 3.

उद्यमः 1 Raising, elevation. -2 Strenuous or assiduous effort, exertion, diligence, perseverance; निशम्य चैनां तपसे कृतोद्यमाम् Ku. 5. 3; शशाक मेना न नियन्तुमुद्यमात् 5, firm resolve; उद्यमेन हि सिध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः Pt. 2. 135. -3 Readiness, preparation; गन्तुमुद्यमो विहितः became ready to go Pt. 1. -Comp. -भङ्गः discouragement. -भृत् a. undergoing exertions, striving hard; सामान्यास्तु परार्थ-मुद्यमभृताः स्वार्थविरोधेन ये Bh. 2. 74.

उद्यमनम् 1 Raising, elevation; यत्समाने उद्यमने निपातये च Mbh. on P. I. 4. 23. -2 Effort, exertion; मुष्यन्मम्बूद्यमने च वृत्तिम् Bhāg. 8. 6. 12. -3 Example, experiment; आबर्जयत वैदेहीं दण्डस्योद्यमनेन च Rām. 5. 22. 38.